

Jan Skłodowski

DRUSKIENKI

Kurort przedwojennej Polski

Publikacja współfinansowana ze środków Narodowego Instytutu Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA

Zdjęcia na pierwszej i czwartej stronie okładki pochodzą ze zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego.

Redakcja

Emilia Baranowska

Projekt okładki

Ania Skurska

Projekt składu

Ania Skurska

Skład

Tomasz Kuc

Redaktor prowadzący

Teresa Łozowska

© Copyright by Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2022

© Copyright by Jan Skłodowski

Utwór Juliana Tuwima @ Copyright by Fundacja im. Juliana Tuwima i Ireny Tuwim, Warszawa 2006

Drogi Czytelniku

Książka, którą trzymasz w dłoni, jest efektem pracy autora, zespołu redakcyjnego, grafików i wydawcy. Prosimy, abyś uszanował ich pracę.

Nie kopiuj większych fragmentów, nie publikuj ich w internecie. Cytując fragmenty, nie zmieniaj ich treści i podawaj źródło ich pochodzenia.

Dziękujemy.

ISBN 978-83-7729-693-6

Współwydawcy:

KSIEŻY MŁYN Dom Wydawniczy Michał Koliński

90-345 Łódź, ul. Księży Młyn 14

tel./faks 42 632 78 61, 42 630 71 17, 602 34 98 02

infolinia: 604 600 800 (codziennie 8-22, także sms), gg 414 79 54

www.km.com.pl; e-mail: biuro@km.com.pl

Narodowy Instytut Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą POLONIKA

02-549 Warszawa, ul. Madalińskiego 101

tel. 22 270 14 66

www.polonika.pl; e-mail: kontakt@polonika.pl

Łódź 2022. Wydanie 1

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne	9
I. Druskieniki – położenie geograficzne, środowisko przyrodnicze, ludność	15
II. Dzieje Druskienik i ich okolic	28
III. Podróż do Druskienik i zabytki miasta	36
IV. Jak Druskieniki stawały się zdrojowiskiem	47
V. Druskieniki w słowie i obrazie	65
VI. Druskieniki – hotele, pensjonaty i wille	80
VII. Słone źródle, kąpiele i plaże w uzdrowisku	91
VIII. Życie kulturalno-towarzyskie kurortu	114
IX. Druskieniki – atrakcje, turystyka i sport	135
X. Życie codzienne miasteczka	141
XI. Niezwykli goście w Druskienikach	147
XII. Ostatnie letnie wakacje międzywojnia w zdrojowisku	162
XIII. Druskieniki w poezji	167
Słowo na zakończenie	175
Wybrana bibliografia	176

SŁOWO WSTĘPNE

Druskieniki (lit. Druskininkai, dziś miasto rejonowe w okręgu olickim Republiki Litewskiej) to miasteczko-zdrowowisko, niezwykle malowniczo położone w zakolu Niemna, na jego prawym, wysokim tam brzegu, wśród pobliskich rozległych puszczy. Do dziś przywołują one poszumem wiekowych sosen w odległych uroczyskach echa polowań wielkich książąt litewskich i polskich królów, tajemniczość Mickiewiczowskich strof o litewskiej kniei oraz wspomnienia powstańczych zrywów narodowowyzwoleńczych w czasie zaborów. Tamtejsze słone źródła w XIX stuleciu rozślawiły to miejsce, dając mu rangę pierwszego na

Das Bad Druskenik von Pohlen gesehen (Zdrowowisko Druskieniki widziane z Polski), rysował z natury i wykonał litografię A. Enge (prawdopodobnie jest to pseudonim Anicetego Reniera - przyp. JS), lata 40. (?) XIX w.

Druk Falk & Zankert Königsberg (źródło: DMM)

Przełaz z natury J.I. Kraszewski.

2748.

E. Ciceri del. - Imp. Lemerier & Fils.

WIDOK DRUSKIENIK

VUE DE DRUSKIENIKI

Publié par l'Editeur J.K. Wilczyński.

Widok Druskienik - Vue de Druskieniki, autor litografii barwnej E. Cicéri wg rysunku z natury J.I. Kraszewskiego [1848 r.].

Album de Wilna, nr 48, wydany przez J.K. Wilczyńskiego, drukował Lemerier, Paryż 1863 r. (źródło: BNW)

tym obszarze znanego kurortu i ośrodka balneologicznego, z czasem – w międzywojniu – pierwszorzędnego. Przyciągał on przez dziesiątki lat nie tylko potrzebujących zdrowotnej kuracji, ale też coraz liczniejszych gości, którym bywanie „u wód” dawało okazję do spędzenia czasu w atmosferze wakacyjnej beztroski, okraszanej kurortowymi atrakcjami w postaci ressursów, reunionów (spotkań towarzyskich), balów, koncertów, herbat, spektakli teatralnych, wreszcie plażowania, spacerów i wycieczek. Niczym nieskażona, dziewicza przyroda i nadzwyczaj czyste powietrze dopełniały niezaprzeczalnych walorów tego miejsca. Nadszedł rok 1939, stanowiący datę jakże znamiennej w historii Druskienik, bo niweczącą nieodwołalnie tylko im właściwy, tworzący się przez bez mała półtora stulecia cywilizacyjno-kulturalny klimat tego miejsca.

Tu należy poświęcić kilka słów geograficznej nazwie miejscowości – Druskieniki. Wywodzi się ona od litewskiego słowa „druska” znaczącego sól, jako że miejscowe oraz okoliczne słone źródła i cieki wodne pozwalały na pozyskiwanie z nich soli – czyli jej warzenie. *Druskininkai*

DRUSKIENIKI. Widok ogólny

Druskieniki. Widok ogólny.

Widokówka wydana nakładem Polskiego Towarzystwa Księgarni Kolejowych „Ruch” S.A., autor zdjęcia Antoni Wieczorek, lata międzywojenne (źródło: JS)

w języku litewskim to warzelnicy soli (w liczbie pojedynczej *druskininkas*), albo też miejsce, w którym ją warzą. A miejscowe jezioro Druskonie (lit. *Druskonis*) to nic innego, jak jezioro o smaku soli (lit. *skonis* to smak), więc po prostu Słone.

Należy dodać, że silnie utrwalona – tak w mowie, jak i w piśmie – nazwa „Druskienniki” i pochodzący od niej przymiotnik „druskiennicki” (przez dwa „n”) są błędne i niczym nieuzasadnione. Tak się stało już w stuleciu XIX, co można czasami zauważyć w publikacjach z tej epoki – jednakże już wtedy zwracano uwagę na błędność takiej nazwy¹. W międzywojniu była powszechnie (choć nie zawsze) używana w brzmieniu prawidłowym, ale już po II wojnie światowej weszła w szersze użycie owa druga forma pisowni tego toponimu (i zdominowała w zasadzie tę pierwszą), znajdując oparcie np. w *Słowniku ortograficznym języka polskiego*, PWN (1981 r.), który uznał za poprawną także pisownię z podwójnym „n”. I choć *Nowa encyklopedia powszechna* PWN (1995 r.) hołdowała jednakże pierwszej formie, to *Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny* (2001 r.) zaakceptował tę drugą. Do tej dwistości zapisu odniosła się w 2009 roku Komisja Standaryzacji Nazw

1 *Druskieniki* (brak autora), [w:] *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, tom II, Warszawa 1881, s. 167.

Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju, kładąc jej kres i wskazując, że postać „Druskieniki”, jako wynikająca z zapisu tradycyjnego, będzie wersją oficjalną.

Druskieniki nie posiadały dotąd wyłącznie im poświęconego, obszerniej ilustrowanego wydawnictwa książkowego, przedstawiającego je jako polski kurort, któremu kres przyniósł rok 1939. W latach powojennych, gdy utracone przez Polskę wschodnie tereny nie były już tematem politycznego tabu, pojawiły się publikacje typu przewodnikowego. Takimi są, wymieniając chronologicznie: przewodnik autorstwa Jadwigi Siedleckiej², gdzie kurort został ukazany, w sposób właściwy dla tego typu pracy, w kontekście jego współczesnej przynależności do Litwy; opracowanie Alwidy Antoniny Bajor³ oraz podręcznicze wydawnictwa poświęcone temu krajowi – wymienimy tu przewodnik zestawiony przez Tomasza Krzywickiego⁴ – w których prezentacja Druskienik jest jednym z wielu zawartych w nich opisów miejscowości. Najpełniej natomiast przedstawił je jako znaczące miejsce na mapie polskiej pamięci narodowej prof. Stanisław S. Nicieja⁵, poświęcając im rozdział w jednym z tomów swego epokowego wydawnictwa, jakim jest *Kresowa Atlantyda*. Noty poświęcone Druskienikom można z kolei znaleźć w *Encyklopedii Kresów* złożonej przez Wydawnictwo Kluszczyński oraz obecnie wydawanych przez PWN powszechnych encyklopediach. Ze współczesnych natomiast ważniejszych artykułów o walorze historycznym trzeba wymienić szczegółowe opracowanie autorstwa Andrzeja Kierka⁶ na temat życia towarzyskiego w Druskienikach w XIX wieku. I wreszcie wiele krótkich popularnych publikacji poświęconych tej miejscowości można znaleźć w Internecie.

Niniejsza książka jest zatem pierwszą większą ilustrowaną publikacją w całości poświęconą historii zdrojowiska, które znalazło poczesne miejsce wśród polskich badań, wzbogacając wraz z nimi przestrzeń naszego dziedzictwa kulturowego, tak wyraziście kształtującego się w latach międzywojennych.

Książka mogła przyjąć swój ostateczny kształt dzięki zaangażowaniu redakcyjnemu Domu Wydawniczego „Księży Młyn”, któremu szczerze

2 J. Siedlecka, *Druskienniki nad Niemnem. Przewodnik turystyczny*, Wydawnictwo AgArt, Warszawa 1997.

3 A.A. Bajor, *Druskieniki i okolice. Przewodnik historyczno-krajoznawczy*, „Šviesa”, Kowno 1998.

4 T. Krzywicki, *Druskieniki*, [w:] *Litwa, Przewodnik*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Pruszków 2005, s. 205–209.

5 S.S. Nicieja, *Druskieniki*, [w:] *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych*, tom XIII, Wydawnictwo MS, Opole 2019, s. 219–257.

6 A. Kierka, *Rozrywki oraz życie towarzyskie w Druskienikach w połowie XIX stulecia*, [w:] „*Annales Academiae Medicae Stetinensis*”. *Roczniki Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie*, Wydawnictwo Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie 2007, 53, 3, s. 140–147.

Panorama Druskienik.

Zdjęcie nieznanego autora, lata 1923-1935 (źródło: CBNP)

dziękuję za życzliwą współpracę. Słowa podziękowania kieruję tedy do Pań Redakterek Teresy Łozowskiej i Emilii Baranowskiej za wnikliwe podejście do przedłożonego do publikacji materiału oraz Ani Skurskiej i Tomasza Kuca za inwencję w opracowaniu strony graficznej publikacji. Wyrażam je też osobom, które udzieliły mi ważnych informacji na temat druskienickiego kurortu lub wskazały ślady do nich wiodące, więc Panu Gintarasowi Dumčiusowi, dyrektorowi Muzeum Miasta Druskeniki (Druskininkų miesto Muziejus) za życzliwe udzielenie informacji na temat historycznej ikonografii kurortu i udostępnienie do publikacji wybranych materiałów ze zbiorów Muzeum oraz Panu Antanasowi Ivinskisowi, dyrektorowi Muzeum Diecezji Żmudzkiej (Žemaičių vyskupystės muziejus) w Worniach za konsultację znaczenia litewskich słów występujących w dawnych opisach zdrojowiska. Dziękuję też Panom Tomaszowi Otockiemu i Adamowi Hlebowiczowi z Warszawy, którzy zechcieli podzielić się ze mną swymi „kresowymi” kontaktami, umożliwiającymi mi dotarcie do rodowitych druskieniczian oraz Panu Sławomirowi Fedorowiczowi z Warszawy za przekazanie materiałów związanych z przedwojenną komunikacją kolejową do Druskenik. Serdeczną wdzięczność winien jestem również Pani Joannie Wapińskiej z Warszawy oraz Panu Stanisławowi Zawodnikowi z Genewy, którzy przekazali mi do wykorzystania w książce cenne historyczne materiały ilustracyjne, dotyczące kurortu. Dziękuję tu też Paniom Małgorzacie Materze i Lidii Staroń z Biblioteki Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego za życzliwe udostępnienie skanów dziewiętnastowiecznych wydawnictw, Panu Romanowi Olkowskiemu z Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku za pomoc w otrzymaniu

skanów zdjęć z międzywojennych Druskienik oraz Panu Marcinowi Jungowi z Biblioteki Cyfrowej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Panu Piotrowi Mikulcowi z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie za udostępnienie skanów przedwojennych wydawnictw. Słowa podzięków wyrażam nieznanym mi z nazwiska pracownikom Narodowego Archiwum Cyfrowego, Cyfrowej Biblioteki Narodowej POLONA, Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej we Wrocławiu, Podlaskiej Biblioteki Cyfrowej w Białymstoku i Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej w Gdańsku, których żmudna praca umożliwiła mi skorzystanie z ułożonych przez nich zbiorów. Wreszcie, szczególne w tym miejscu podziękowanie winien jestem mojej żonie Sylwii – towarzyszącej mi nie tylko podczas wędrówek druskienickimi ścieżkami nad Niemnem, ale też i przy opracowywaniu zebranych materiałów, co było dodatkowym wsparciem dla nadania książce oczekiwanej przez autora postaci.